

УДК 343.132

РЕКУНЕНКО Т.О.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено дослідженню основних методів психологічного впливу на особистість у процесі професійної діяльності працівників правоохоронних органів. Автором зроблено акцент на дослідженні основних методів психології як засобів психологічного впливу в процесі спілкування з особами, що становлять оперативний інтерес.

Ключові слова: оперативний працівник, правоохоронні органи, психологія, психологічний вплив, метод психологічного впливу.

Статья посвящена исследованию основных методов психологического воздействия на личность в процессе профессиональной деятельности сотрудников правоохранительных органов. Автором сделан акцент на исследовании основных методов психологии как средств психологического воздействия в процессе общения с лицами, составляющими оперативный интерес.

Ключевые слова: оперативный сотрудник, правоохранительные органы, психология, психологическое воздействие, метод психологического воздействия.

The article studies the basic methods of psychological influence on the individual in the professional activity of law enforcement bodies. The author of the study focused on the basic methods of psychology as a means of psychological influence in the process of communicating with those that are operative interest.

Key words: operational staff, law enforcement, psychology, psychological impact, psychological impact method.

Вступ. Правова держава і громадянське суспільство безпосередньо вирішують різні, хоча і близькі одне одному завдання. Якщо держава закріплює у своїх конституційних та законодавчих актах правовий статус особистості, то громадянське суспільство забезпечує їй високий соціальний статус. Ці два види статусу роблять акцент на різних сторонах життєдіяльності особистості і, доповнюючи один одного, дають змогу їй досягати своїх цілей і завдань.

Основу роботи громадян, які сприяють органам, що здійснюють ОРД, становить суспільно корисна і соціально цінна трудова діяльність. Виняткова значимість, безумовна важливість і доцільність такої праці полягає в отриманні нерідко в найскладніших умовах, часом з ризиком для життя і здоров'я інформації, гостро необхідної для своєчасного попередження та розкриття злочинів, знешкодження небезпечних злочинців, припинення спроб порушення територіальної цілісності країни, забезпечення безпеки і обороноздатності держави.

Оперативно-розшукова діяльність є найбільш дієвим та ефективним механізмом у профілактиці та розкритті злочинів. Та будь-яка діяльність неможлива без людини – основного механізму, джерела та об'єкта такої діяльності.

Оперативно-розшукову діяльність здійснює оперативний працівник. Це фізична особа, яка наділена правами й обов'язками, передбаченими чинним законодавством, відомчими нормативними актами з організації і тактики оперативно-розшукової діяльності і відповідає певним морально-психологічним, професійно-діловим і фізичним якостям, обумовленим специфікою діяльності цієї категорії осіб [1].

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу використання працівниками правоохоронних органів методів психологічного впливу на осіб, що становлять оперативний інтерес, у професійній діяльності.

Результати дослідження. Актуальність роботи полягає у її важливому значенні психологічного впливу на індивіда, який живе в суспільстві, де працівник правоохоронних органів використовує будь-які методи для досягнення своєї мети.

Метою психологічного впливу є виховання чи перевиховання особистості, стимулювання її до законслухняної поведінки, мотивування якої-небудь особи до відкритості і щирості під час дачі показів.

© РЕКУНЕНКО Т.О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності (Університет державної фіскальної служби України)

Психологічний вплив на окремих осіб у процесі розслідування кримінального провадження покликаний блокувати чи понижувати протидію тих людей, які свідомо викривляють чи приховують істину [2].

Ю.В. Чуфаровський у своїх працях виділяв декілька основних методів психологічного впливу, серед яких метод передачі інформації, переконання, примус, навіювання, постановка і варіювання розумових завдань.

Під методом передачі інформації автор пропонував розуміти цілеспрямовану передачу повідомлень про факти, події, знання. Мета передачі інформації – збагачення іншої людини знаннями, задоволення її допитливості. У процесі спілкування завжди відбувається вплив через інформацію, обмін нею. Водночас створення попередніх умов під час передачі інформації, відповідний підбір її здатні значно збільшити силу її впливу на особистість, виробити спеціальний метод впливу – передачу цілеспрямованої інформації.

Під час розробки цього методу враховувалися не тільки знання психічних закономірностей, а й елементи теорії інформації: особливості передачі й отримання інформації, її переробка і т. ін. В умовах оперативного-розшукової діяльності метод передачі інформації зазнає певної зміни, як і напрям розумових процесів особи, на який вони впливають.

Суть методу полягає в тому, що заздалегідь зібрана в певному порядку умов, способів передана інформація включає особу, на яку впливають, в інтелектуальні, емоційні, вольові процеси, що переробляються нею, і приводить до досягнення запланованої мети впливу. Цей метод застосовується для різноманітних цілей: надати допомогу під час згадування забутого, змінити спрямованість розумових процесів особи, що свідчить помилково, змінити установку, погляди, світогляд, порушити певний емоційний стан. У всіх випадках передача інформації підвищує психічну активність особистості, на яку впливають, дозволяє більш чітко спрямовувати, регулювати її розумову діяльність [3, с. 93].

Думку Ю.В. Чуфаровського поділяли й інші видатні вчені і практичні працівники в царині юриспруденції, наприклад, А. Дулов, О. Рагінов, А. Столяренко. У своїх працях вони включали у психологічний арсенал впливу працівників правоохоронних органів на особистість правопорушника метод навіювання (суперечка про можливість застосування цього методу в процесі розкриття правопорушень триває серед спеціалістів до сьогодні) [4, с. 344].

Навіювання – це цілеспрямований, неаргументований вплив однієї людини на іншу чи групу людей. Під час навіювання відбувається некритичне сприйняття інформації, чужого погляду чи позиції, прийняття її як власної. Ще великий фізіолог, невропатолог, психіатр, психолог В.М. Бехтерев у своїх дослідженнях показав, що навіювання безпосередньо викликає певний психічний стан людини, не вимагаючи доказів і логіки міркувань. Тому навіювання є переважно емоційно-вольовим впливом юриста на правопорушника.

Навіювання безпосередньо може здійснюватися у вербальній і невербальній формі (суворий вигук, тихий шепіт, наказ і т. ін.). Побічне навіювання досягається за допомогою передачі інформації і відомостей про життєдіяльність правопорушника, які створюють у нього уявлення про повну, вичерпну інформованість працівника правоохоронних органів (нейтральні за формою висловлювання, наприклад, слідчого про деталі взаємовідносин правопорушника з його співучасниками, деякі нюанси про його роботу чи захоплення і т. ін.). Навіювання як метод психологічного впливу на особистість (до речі, навіювання може бути використане і щодо потерпілого, свідка) розраховане на придушення волі людини, підпорядкування її вимогам особи, що здійснює навіювання [2].

Психологічний вплив на окремих осіб у процесі розслідування кримінального провадження покликаний блокувати чи зменшувати протидію тих людей, які свідомо викривляють чи приховують істину.

У діяльності будь-якого правоохоронця завжди має місце психологічний вплив, тобто вплив на стан, думки, почуття та дії іншої людини за допомогою винятково психологічних засобів з наданням їй права і часу відповідати на цей вплив на особистість чи групу людей. Бесіда оперуповноваженим із потерпілим чи свідками, діалог інспектора митниці з правопорушником – ці та інші подібні ситуації, пов'язані не лише із з'ясуванням суті кримінального провадження, але і з впливом на людей.

Методи психологічного впливу є способом впливу на психіку правопорушника, потерпілого чи свідка з метою спонукання їх до дачі показів з приводу обставин правопорушення.

Відомо, що не завжди можна досягти успіху, впливаючи на людину переконанням. Нерідко доводиться вдаватися і до примусу. Варто, однак, відзначити, що Ю.В. Чуфаровський у своїх працях відзначав, що «голий» примус, ізольований від переконання, у багатьох випадках приносить шкоду. Важливо, щоб об'єкт впливу якоюсь мірою усвідомив неминучість прийнятих до нього примусових заходів. А це досягається, як правило, у тому випадку, коли примусу передують переконання. Це методологічне положення має стати основою вибору примусу як методу впливу на особистість в оперативного-розшукової діяльності правоохоронних органів.

Одним із психологічних методів впливу на особистість правопорушника є також метод рефлексії. Поняття рефлексія (від лат. reflexio – обернення назад) – процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів. У соціальній психології рефлексія виступає у формі усвідомлення

дійовою особою того, як вона сприймається і оцінюється іншими людьми. Суть методу рефлексії полягає у тому, що особа, яка веде провадження, у думках ставить себе на місце правопорушника або іншої особи і, аналізуючи їх дії, висловлювання, робить висновок зі свого сприйняття. Тобто рефлексія включає такі процеси, як опосередковане проникнення в чужу свідомість, її пізнання та моделювання можливої поведінки особи або групи осіб [5, с. 436].

Головне ж в діяльності працівника правоохоронних органів – це знання психології правопорушника, його життєвої позиції, настроїв і бажань, а також уміння тактовно, але вимогливо підійти до нього.

Зрозуміло, що в новій обстановці, де людина не завжди знає свою роль і майбутнє становище, він, як правило, стримує поведінку в заздалегідь обрану ним форму. Для того щоб викликати в людини прихильність до себе, оперуповноважений має налаштувати його на довірливе спілкування, а воно можливе, якщо забрати із поведінки таке:

- глузування, образи, звинувачення;
- демонстративне нехтування;
- розігрування нерозуміння;
- тиск браком часу;
- приголомшення натиском;
- матеріали, що компрометують;
- затягування прийому.

Ведучи розмову, не варто забувати, що людей звичайно дратують:

- низька емоційність, незмінний вираз обличчя, одноманітний голос і т. ін.;
- відсутність тактовності, зайве перебивання;
- зарозумілість, гордовитість, зневага;
- удавання, розігрування зацікавленості або відсутність інтересу;
- грубість, виразне і досить нечемне протиріччя.

Усе це змушує людину прийняти оборонну позицію, що перешкоджає нормальному спілкуванню. Необхідно будувати спілкування в спокійній діловій обстановці [6, с. 3–4].

Для індивідуального підходу дуже важливо вивчити не тільки особливості особистості особи, а й ступінь її піддатливості виховним впливам. Із цією метою потрібно постійно спостерігати за всіма змінами в поведінці правопорушника, намагаючись з'ясувати, які обставини або виховні впливи необхідні, як вони впливають на неї.

Людина формується не тільки обставинами та вихованням, але й власними зусиллями. Тому під час перевиховання не можна не враховувати самовиховання або самоперевиховання.

Більшість правопорушників, особливо спочатку, внутрішньо протидіє перевихованню. За такої установки вони зазвичай відгороджуються від виховного впливу. Інша справа, коли особи щиро незадоволені собою, своїм колишнім життям.

Більшість правопорушників спочатку не бажає, щоб їх перевиховували, не відчуває у цьому ніякої потреби.

Формування в кожного правопорушника потреби в самовихованні – обов'язкове спрямування діяльності правоохоронних органів. При цьому необхідна також індивідуальна допомога в роботі над собою [7].

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна сказати, що питанню психологічно впливу на особу в діяльності правоохоронних органів у всі часи приділялася увага. Питання психології оперативної роботи, на нашу думку, потребує постійного безперервного вивчення. Все це зумовлено, на нашу думку, тим явищем, що сучасний індивід для досягнення особистісної індивідуалізації вже не прагне до єдності. Він більш-менш вільний від контролю з боку навколишніх, суспільства. Змінилося і джерело походження моральних цінностей індивіда – вони не приймаються більше на віру, форми громадського контролю змінюються самодисципліною, відбувається перехід від традиційної інституційної моралі до особистісної етики.

Список використаних джерел:

1. Філіпенко Н.Є. Організаційно-психологічні питання професійної підготовки оперативних працівників для застосування гласних та негласних методів й заходів ОРД / Н.Є. Філіпенко // Форум права. – 2006. – № 1. – С. 89–107. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2006-1/06fneizo.pdf>
2. Методи психологічного впливу в діяльності правознавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/psychologiya/part1/001.htm>.
3. Чуфаровский Ю.В. Психология оперативно-розыскной деятельности / Ю.В. Чуфаровский. – 2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bnti.ru/showart.asp?aid=1009&lvl=05>.
4. Бочелюк В.Й. Юридична психологія : [підручник] / В.Й. Бочелюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/541-yuridichna-psihologiya-bochelyuk-vy.html>

5. Бедь В.В. Юридична психологія : [навч. посіб.] / В.В. Бедь. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : МАУП, 2004. – 436 с.

6. Омарова А.Т. Визуальная психодиагностика в работе психолога (методические рекомендации) / А.Т. Омарова ; Медицинское управление МВД Республики Казахстан Центральная военно-врачебная комиссия. – Астана, 2005. – 11 с.

7. Сидорук О.О. Методи психологічного впливу на особистість у правоохоронній діяльності / О.О. Сидорук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nrmaup/2010_2/pdf_files/167-172.pdf

УДК 343.1

ХОЛОДИЛО П.В.

**ПРАВОВА ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ,
ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Стаття присвячена вивченню сутності та правової природи угод про визнання винуватості, проблем їх реалізації у кримінальному процесі з використанням сучасних досягнень вітчизняної та зарубіжної кримінальної процесуальної теорії і правозастосовної практики. Угода про визнання винуватості, кримінальна процесуальна форма, кримінальне провадження на підставі угод, кримінальне правосуддя, презумпція невинуватості, права та свободи людини, підозрюваний, обвинувачений, диференціація кримінальних процесуальних форм, прокурор, суд, адвокат, кримінальне провадження, інститут угод, злочин.

Ключові слова: *правова природа, сутність, угода, визнання винуватості, кримінально-процесуальне законодавство.*

Статья посвящена изучению сущности и правовой природы соглашений о признании вины, проблемам их реализации в уголовном процессе с использованием современных достижений отечественной и зарубежной уголовной процессуальной теории и правоприменительной практики. Соглашение о признании вины, уголовная процессуальная форма, уголовное производство на основании соглашений, уголовное правосудие, презумпция невиновности, права и свободы человека, подозреваемый, обвиняемый, дифференциация уголовных процессуальных форм, прокурор, суд, адвокат, уголовное производство, институт сделок, преступление.

Ключевые слова: *правовая природа, сущность, соглашение, признание виновности, уголовно-процесуальное законодательство.*

The article studies the essence and legal nature of agreements on recognition of guilt, problems of their implementation in the criminal process with the use of modern achievements of domestic and foreign criminal procedure theory and practice. The agreement on the plea, criminal procedure form, criminal proceedings based on agreements, criminal justice, the presumption of innocence, the rights and freedoms of the individual, the suspect, accused, differentiation of criminal procedural forms, attorney, court, lawyer, criminal proceedings, the Institute deals, crime.

Key words: *legal nature, essence of the agreement, admission of guilt, Federal Rules of Criminal Procedure.*

© ХОЛОДИЛО П.В. – аспірант кафедри кримінального процесу (Національна академія внутрішніх справ)